

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การปล่อยชั่วคราว
: มาตรการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย
ระหว่างการดำเนินคดีในศาลยุติธรรมไทย

จัดทำโดย นายนิพนธ์ ใจสำราญ
รหัส ๕๘๐๓๑๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การปล่อยชั่วคราว
: มาตรการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย
ระหว่างการดำเนินคดีในศาลยุติธรรมไทย

นายนิพนธ์ ใจสำราญ^๑
ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๗

บทคัดย่อ

การดำเนินคดีอาญาในบางคดีต้องใช้เวลาานาน เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกควบคุมหรือต้องขังอยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ และเกิดความเสียหายในด้านต่างๆ แนวทางที่จะช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและป้องกันมิให้ต้องเกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าว ก็คือ การพิจารณาให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราว ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา โดยถือหลักที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงมีสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่ต้องควบคุมหรือขังไว้

แนวคิดเรื่องการปล่อยชั่วคราวในประเทศไทยเริ่มมีมานานแล้ว ในระยะหลังมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในบางครั้งมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และที่สำคัญที่สุดบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา โดยกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวไว้ แม้กฎหมายจะบัญญัติถึงรายละเอียดไว้ให้ปฏิบัติ แต่ในทางปฏิบัติบางครั้งก็มีปัญหาบางประการที่อาจจะต้องหาทางแก้ไขต่อไป

คำสำคัญ การปล่อยชั่วคราว

ปล่อยชั่วคราว : มาตรการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย
ระหว่างการดำเนินคดีในศาลยุติธรรมไทย

บทนำ

^๑ ประวัติผู้เขียนอยู่ที่แยกสาร

การดำเนินคดีอาญาต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยบางครั้งต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนาน เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกควบคุมหรือต้องขังอยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ ขาดอิสรภาพและเกิดความเสียหายด้านต่างๆ ทั้งๆ ที่มีหลักกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดจริง และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และมีการนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาบัญญัติคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๕๐ และรัฐธรรมนูญที่กำลังยกร่างอยู่ในขณะนี้ ดังนั้น แนวทางที่จะช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและป้องกันมิให้ต้องเกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าว ก็คือ การพิจารณาให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างการดำเนินคดีอาญา โดยถือหลักที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงมีสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว เว้นแต่ว่าจะมีเหตุจำเป็นที่ต้องควบคุมหรือขังไว้ การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามระบบการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบนิติธรรม (The Due Process Model) และในขณะเดียวกันก็มุ่งคุ้มครองต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม มิให้เกิดความเสียหายหรือภัยอันตรายจากการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวด้วยตามระบบการดำเนินคดีอาญาในแบบควบคุมอาชญากรรม (The Crime Control Model) นานาประเทศต่างยอมรับและนำมาตราการปล่อยชั่วคราวมาใช้บังคับเพื่อสานประโยชน์ระหว่างข้อดีและข้อเสียของระบบการดำเนินคดีอาญาทั้งสองรูปแบบดังกล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้นๆ จะมีระบบการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบใดมากหรือน้อยกว่ากัน^๒ สำหรับประเทศไทยให้ความสำคัญแก่ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ระบบการดำเนินคดีอาญาจึงมีลักษณะที่เน้นระบบการควบคุมอาชญากรรมโดยให้อำนาจอย่างกว้างแก่เจ้าพนักงานของรัฐในการบังคับใช้กฎหมาย และมุ่งที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ยังผลให้รัฐต้องควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้เพื่อป้องกันมิให้หลบหนีหรือไปก่อภัยอันตรายแก่สังคม และเพื่อประโยชน์ในกระบวนการดำเนินคดีทางอาญา โดยเห็นว่าเมื่อบุคคลใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่มีโทษทางอาญา จะต้องถูกจับกุมและควบคุมไว้เพื่อสอบสวนหรือพิจารณาคดีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกควบคุมหรือคุมขัง แต่เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาต้องใช้เวลานาน และเพื่อคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามหลักการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบนิติธรรม เมื่อมีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยขึ้นมา จึงมีบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย นอกจากนี้ยังมีการตราประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติถึงหลักเกณฑ์การปล่อยชั่วคราวไว้ อันเป็นมาตรการผ่อนคลายนการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างการดำเนินคดี

ความหมายของการปล่อยชั่วคราว

^๒ วิชญาน์ เสือทองคำ, การประกันด้วยบุคคลในชั้นศาล, สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารยุติธรรม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑

ไม่มีกฎหมายใดให้คำนิยามของคำว่า “การปล่อยชั่วคราว” หรือที่ตรงกับคำว่า “ประกัน” ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบางฉบับ ว่ามีความหมายอย่างไร แต่ก็มีนักกฎหมายให้ความหมายของคำว่า “การปล่อยชั่วคราว” ไว้หลายท่าน เช่น นายคณิต ฒ นคร^๓ นายคณิง ภาชัย^๔ นายสุวัฒน์ชัย ใจหาญ^๕ นายประเทือง กิรติบุตร^๖ ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวจึงหมายถึง การปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปชั่วระยะเวลาหนึ่งที่มีกำหนดในระหว่างการสอบสวน ใต้สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาโดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี โดยจะมีประกันหรือไม่ประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับอิสระภาพไปชั่วคราว โดยจำเลยหรือผู้ประกันสัญญาว่าจะปฏิบัติตามนัดหรือตามหมายเรียกของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการหรือศาลซึ่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว แล้วแต่กรณี และถ้าผิดสัญญา ผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือผู้ประกันจะต้องใช้เงินจำนวนที่ระบุไว้ ทั้งนี้ตามหลักกฎหมายที่ว่า ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์เกินกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขานั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยมีแนวคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวว่า

๑. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิตามกฎหมายที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว หากสามารถให้หลักประกันจนเป็นที่พอใจได้ว่าจะไม่หลบหนีการพิจารณาคดี

๒. การกำหนดหลักประกันต้องพิจารณาให้เหมาะสมเป็นรายกรณีไป การเรียกหลักประกันสูงเกินควรแก่กรณีจะกระทำมิได้

๓. เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยใน ข้อ ๑ และข้อ ๒ การใช้ดุลพินิจของผู้มีอำนาจสั่งเกี่ยวกับการประกันต้องอยู่ภายใต้มาตรการควบคุมที่เหมาะสม

จะเห็นว่าแนวความคิดตาม ข้อ ๑ และข้อ ๒ นั้น ในเรื่อง “การให้หลักประกันจนเป็นที่พอใจ” หรือ “การต้องพิจารณาให้เหมาะสมเป็นรายกรณี” เป็นเรื่องการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้พิจารณา อันเป็นกรณีการใช้ดุลพินิจทั้งสิ้น แต่การที่จะใช้ดุลพินิจใดก็ตามจะต้องเป็นการใช้ดุลพินิจภายในขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดให้ และมีขอบเขตจำกัด ซึ่งของประเทศไทยมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่างๆ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ความเป็นมาของการปล่อยชั่วคราวในประเทศไทย

^๓ คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน้า ๒๗๑.

^๔ คณิง ภาชัย และณรงค์ ใจหาญ. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพ, มิตรนรากรพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๔๐.

^๕ สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๘.

^๖ ประเทือง กิรติบุตร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑), หน้า ๑๐๖ ถึง ๑๐๗.

ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเรื่องการปล่อยชั่วคราวในประเทศไทยเริ่มมีขึ้นแต่สมัยใด สมัยกรุงสุโขทัย ถึงกรุงศรีอยุธยา ไม่มีเอกสารหลักฐานว่ากฎหมายที่ใช้ในสมัยนั้นเป็นอย่างไร เพราะเมื่อครั้งที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้เผาทำลายบ้านเมืองจนหมดสิ้น หลักฐานต้นฉบับกฎหมายต่างๆ หากมีก็คงถูกเผาทำลายไปด้วย จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระกฎหมายเก่าที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ แล้วรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๔๗ เรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” ซึ่งต่อมาได้มีการพิมพ์ใหม่และมีการเรียกชื่อใหม่ในการพิมพ์แต่ละครั้ง เช่น กฎหมายหมอบลัดเล กฎหมายราชบุรี และประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ ในกฎหมายตราสามดวงดังกล่าว มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการประกันตัวด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการประกันตัวหรือการปล่อยชั่วคราวมีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว ตามบทกฎหมายดังกล่าวให้อำนาจตุลาการควบคุมตัวคู่ความทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยไว้ในทุกคดี และตุลาการที่ชำระคดีเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายของผู้ถูกควบคุมตัว เช่น ค่าอาหาร เครื่องนุ่งห่ม จึงให้มีผู้ประกัน เข้ามาค้ำประกันโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะให้ทั้งสองฝ่ายมาแสดงตนต่อศาลทุกนัด และจะไม่หลบหนีเมื่อถูกบังคับตามคำพิพากษา เนื่องจากสมัยนั้นไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายที่บัญญัติออกมารับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด การประกันตัวตามกฎหมายตราสามดวงจึงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการประกันตามแนวความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลเสียทีเดียว หากแต่เพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองในขณะนั้น ส่วนสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นผลพลอยได้

กฎหมายตราสามดวงมีการบังคับใช้มาจนกระทั่งถึงรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งในสมัยนั้นประเทศไทยมีการติดต่อค้าขายกับประเทศตะวันตก มีชาวตะวันตกเข้ามาอาศัยและรับราชการในประเทศไทยจำนวนมาก และมีการส่งพระเจ้าลูกยาเธอหลายพระองค์กับนักเรียนไทยหลายคนไปศึกษาวิชาการต่างๆ รวมทั้งวิชากฎหมายในประเทศยุโรป ทำให้มีการนำแนวความคิดด้านกฎหมายของชาวตะวันตกซึ่งถือว่าเป็นความเจริญก้าวหน้าเข้ามาเผยแพร่ ประกอบกับเพื่อมิให้ประเทศตะวันตกเห็นว่าระบบกฎหมายและการศาลของไทยยังไม่เป็นอารยะ นำมาเป็นข้ออ้างในการรุกราน จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงระบบกฎหมายและการศาลตามแนวความคิดของประเทศตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงกฎหมายและการศาลตามแบบตะวันตก โดยต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ และประกาศยกเลิกกฎหมายต่อท้ายพระราชบัญญัติ ร.ศ. ๑๑๗ อันเป็นการยกเลิกกฎหมายตราสามดวงบางเรื่องทีละสมัยรวมทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประกันตัวด้วย

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ ร่างขึ้นโดยอาศัยพื้นฐานหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการประกันตัวไว้ในมาตรา ๖ ว่า “ถ้าผู้พิพากษาพิเคราะห์ดูเหตุผลถ้อยคำของพยานทั้งปวงโดยถ่องแท้แล้วเห็นว่าถ้อยคำของพยานเหล่านั้นไม่ควรฟังได้ว่าคนผู้ต้องหาพิรุณประการใดถ้อยคำของพยานเหล่านั้นไม่มีมูลพอที่จะสั่งให้เอาตัวคนผู้ต้องหาไว้พิจารณาต่อไป เมื่อวินิจฉัยเห็นแนบดังนี้แล้ว ก็ให้ผู้พิพากษามีคำสั่งให้ปล่อยคนผู้ต้องหาคืนนั้นหลุดพ้นไปทีเดียว ไม่เกี่ยวข้องต้องพิพากษาด้วยคดีนั้นต่อไป ถ้าผู้พิพากษาได้สวนพิเคราะห์ดูถ้อยคำของพยานทั้งปวงโดยถ่องแท้แล้วเห็นว่าถ้อยคำของพยานเหล่านั้นพอควรฟังได้ว่า

คนผู้ต่อนั้นมีพิรุณบ้างแล้ว และถ้าผู้พิพากษาศาลไต่สวนนั้นไม่มีอำนาจพิจารณาความตลอดไปได้ ก็ให้กำหนดวันเวลาที่พิจารณาต่อไป แต่ถ้าศาลไต่สวนนั้นไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาความต่อไปได้ ก็ให้ผู้พิพากษา กำหนดวันและเวลาที่จะส่งคดีนั้นไปยังศาลที่สมควรจะชำระกำหนดเวลาพิจารณาต่อไป แลให้ส่งตัวคนผู้ต้องหาไปขังไว้ในตารางคอกกำหนดวันนัดพิจารณา ถ้าจะอนุญาตให้คนผู้ต้องหา มีประกันไปก็ได้สุดแต่ผู้พิพากษาจะเห็นสมควรแก่รูปความอันมีโทษหนักเบา” การประกันตัวตามกฎหมายนี้ถือได้ว่า เป็นการเริ่มต้นแนวความคิดในการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราวตามแนวความคิดของประเทศตะวันตกซึ่งมีรากฐานจากแนวความคิดเรื่องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ

ในระหว่างที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ กับประกาศยกเลิกกฎหมายต่อท้ายพระราชบัญญัติ ร.ศ. ๑๑๗ นั้น ได้มีการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นใหม่ โดยมีการสอดแทรกแนวความคิด วิธีปฏิบัติใหม่ๆ รวมทั้งเรื่องการประกันตัวด้วย และต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยมาตรา ๓ บัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ตราไว้ท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวซึ่งเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ใช้จนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๘ หลังจากนั้นมีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง ในการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว บางครั้งก็มีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวด้วย

การปล่อยชั่วคราวของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๑. กรณีที่ขอปล่อยชั่วคราว

ในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมหรือขังอยู่ อาจยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวหรือขอประกันตัวได้หลายกรณี เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศาลมีกรณีดังต่อไปนี้

๑) ผู้ต้องหาถูกศาลออกหมายขังระหว่างการสอบสวนตามมาตรา ๘๗ วรรคสาม วรรคสี่ วรรคห้า และวรรคหก

๒) จำเลยในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์หรือศาลมีคำสั่งประทับฟ้องและได้ตัวจำเลยมาศาลแล้วหรือจำเลยในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ตามมาตรา ๘๘

๓) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีไม่มีมูล โจทก์อุทธรณ์ฎีกา ซึ่งระหว่างนั้นหากโจทก์ร้องขอ ศาลจะขังจำเลยไว้ระหว่างอุทธรณ์ฎีกาก็ได้ตามมาตรา ๑๗๐ วรรคสอง

๔) จำเลยที่ศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษายกฟ้อง แต่ศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์ แล้วแต่กรณี มีคำสั่งให้ชั่งจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา

๕) จำเลยที่ถูกศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษาลงโทษจำคุกระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุด

บางครั้งไม่ได้มีผู้ขอให้ปล่อยชั่วคราว ศาลก็มีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวจำเลยได้ แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นกรณีที่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษา และศาลที่มีอำนาจดังกล่าวคือศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๐๗^๗ ความว่า เมื่อมีการอุทธรณ์คำพิพากษา ศาลอุทธรณ์มีอำนาจสั่งให้ศาลชั้นต้นออกหมายเรียกหรือจับจำเลยซึ่งศาลนั้นปล่อยตัวไปแล้ว มาชั่งหรือปล่อยชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์ก็ได้ หรือถ้าจำเลยถูกขังอยู่ระหว่างอุทธรณ์จะสั่งให้ศาลชั้นต้นปล่อยจำเลยหรือปล่อยชั่วคราวก็ได้

นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่บุคคลซึ่งอาจจะไม่ใช่จำเลยถูกกักขังหรือจำคุก เช่น พยานจงใจไม่มาศาลตามกำหนดนัด เมื่อมีการจับตัวได้ ศาลจะกักขังตัวไว้จนกว่าพยานจะเบิกความ ผู้ที่ถูกศาลลงโทษจำคุกในกรณีกระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาล หรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่จงใจขัดขืนคำสั่งซึ่งถูกจับกุมและกักขังไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๓๐๐ เป็นต้น ก็อาจมีการขอให้ปล่อยชั่วคราวบุคคลเหล่านี้ได้เช่นเดียวกัน

๒. ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว

ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๖ กำหนดไว้ ๓ ประเภท คือ

๑) ผู้ต้องหา หมายความว่า บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล (มาตรา ๒(๒))

๒) จำเลย หมายความว่า บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด (มาตรา ๒(๓))

ทั้งผู้ต้องหาและจำเลย ตลอดจนผู้ถูกกักขังหรือจำคุกนั้นเป็นผู้ถูกผลกระทบจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยการถูกควบคุม หรือขังโดยตรง จึงย่อมมีสิทธิที่จะร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวตนเองได้

^๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๕ ให้นำไปใช้ในการพิจารณาของศาลฎีกาด้วย

๓) ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง โดยความเกี่ยวข้องนั้นจะต้องเกี่ยวข้องในทางใดทางหนึ่ง หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ต้องหาหรือจำเลยขนาดไหนไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ จึงอาจตีความได้ว่าเป็น ผู้มีความสัมพันธ์และมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยในทางใดทางหนึ่ง อาจเป็นเครือญาติ เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น หรือมีความสัมพันธ์อย่างอื่น เช่น นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นต้น

สำหรับบุคคลที่เป็นนายหน้าซึ่งประกอบเป็นอาชีพหรือนายประกันอาชีพ ซึ่งบางครั้งทำมาหากินในบริเวณศาล น่าจะไม่อยู่ในความหมายของผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง เพราะไม่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์หรือมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยในทางใด หากนายประกันอาชีพยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลก็อาจปฏิเสธว่าเป็นผู้ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวและให้ยกคำร้องได้ แต่ที่ทุกวันนี้ศาลยังคงให้นายประกันอาชีพยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้ อาจสืบเนื่องมาจากศาลคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสำคัญ จึงยอมผ่อนปรนไม่ตีความกฎหมายโดยเคร่งครัด

นอกจากนี้ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้ นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ตามมาตรา ๑๐๖ ก็คือบุคคลซึ่งถูกกักขังหรือจำคุกในกรณีอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้น

ภายหลังที่ศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว ผู้ที่ยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวจะทำสัญญาประกันตนไว้ต่อศาล ดังนั้น บุคคลดังกล่าวจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถตามกฎหมายด้วยเช่น ต้องไม่เป็นผู้เยาว์ คนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ เป็นต้น

ในส่วนของนิติบุคคลนั้นนิติบุคคลอาจเป็นผู้ขอประกันได้ในสองกรณีคือ เป็นนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา (บริษัทประกันภัย)^{๔๕} และอีกกรณีหนึ่งเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นกรรมการ ผู้แทน ตัวแทน หุ้นส่วน พนักงานหรือลูกจ้างของนิติบุคคลนั้น^{๔๖}

นอกจากนี้ยังมีกรณีตามมาตรา ๒๐๗ ที่ศาลเป็นผู้สั่งให้ปล่อยชั่วคราวจำเลย โดยไม่ต้องมีผู้ใดยื่นคำร้องขอตามมาตรา ๑๐๖ หลักการของบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการปล่อยชั่วคราวในศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือฎีกาคำพิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์ ไปยังศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี การปล่อยชั่วคราวจำเลยเกิดได้ ๒ กรณี คือ กรณีแรก ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นสมควรให้ศาลชั้นต้นออกหมายเรียกหรือจับจำเลยซึ่งศาลชั้นต้นปล่อยตัวไปแล้ว มาขังหรือปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์ฎีกาได้ เช่น ศาลชั้นต้นพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยไม่ได้กระทำความผิด พิพากษายกฟ้องและให้ปล่อยตัวไป ต่อมา

^{๔๕} ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๗

^{๔๖} ดูข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๑๑.๒

เมื่อมีการอุทธรณ์ ศาลชั้นอุทธรณ์อาจสั่งให้ศาลชั้นต้นหมายเรียกหรือหมายจับจำเลยมาชั่ง หรือให้ปล่อยชั่วคราวตามหลักเกณฑ์ในเรื่องการปล่อยชั่วคราวก็ได้ ซึ่งไม่ใช่เป็นกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวอันเนื่องมาจากศาลชั้นต้นมีคำสั่งให้ชั่งจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์ ในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าเคยมีศาลชั้นอุทธรณ์ใดหรือศาลฎีกานำบทบัญญัติในส่วนนี้มาใช้ ส่วนกรณีที่สอง ถ้าจำเลยถูกชั่งอยู่ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะสั่งให้ศาลชั้นต้นปล่อยจำเลยหรือปล่อยชั่วคราวก็ได้ จำเลยถูกชั่งอยู่ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกานี้ หมายถึงกรณีที่ศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์ แล้วแต่กรณี พิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดและจำเลยถูกชั่งตามคำพิพากษาดังกล่าวแล้ว แต่คดียังไม่ถึงที่สุด เนื่องจากการอุทธรณ์หรือฎีกา ก็บอิกกรณีหนึ่ง ศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องโจทก์ด้วยเหตุตามมาตรา ๑๘๕ วรรคหนึ่ง แต่ให้ชั่งจำเลยไว้ในระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา

๓. การสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว

หลักเกณฑ์การพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยของศาล ไม่ว่าจะเป็นศาลใดถือปฏิบัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๗ มาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๐๘/๑ มาตรา ๑๑๐ มาตรา ๑๑๒ มาตรา ๑๑๓ และมาตรา ๑๑๓/๑ ส่วนมาตรา ๑๐๙ นั้น เป็นเรื่องที่ต้องถือปฏิบัติเฉพาะศาลชั้นต้นเท่านั้นสำหรับในคดีความผิดที่ฟ้องมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี นอกจากนี้ในการพิจารณาสั่งคำร้องศาลยังต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ตลอดจนข้อบังคับของประธานศาลฎีกาที่เกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาดังด้วย

๓.๑ การสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวของศาลชั้นต้นสำหรับกรณีตามมาตรา ๑๐๙

“มาตรา ๑๐๙ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวน หรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่า จะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควร ศาลจะงดการถามเสียเองก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุ นั้นไว้”

ในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิด ที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี เช่น คดีฆ่าผู้อื่น เป็นต้น ถ้ามีคำร้องขอปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจถามได้โดยมีเหตุอันควร เช่น ยื่นคำร้องเมื่อใกล้หมดเวลาราชการ ศาลไม่อาจสอบถามบุคคลเหล่านั้นได้ทัน ศาลจะงดถามเสียก็ได้ โดยบันทึกเหตุ นั้นไว้

เหตุที่กฎหมายบังคับให้ศาลต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ ก็เนื่องจากไม่อยู่ในวิสัยที่ศาลจะทราบข้อเท็จจริงในคดีได้ เพราะคดีนั้นอาจยังไม่ได้ฟ้องหรือฟ้องไป

แล้วแต่ยังไม่ได้สืบพยาน หรือสืบพยานไปเพียงเล็กน้อย จึงให้โอกาสแก่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์คัดค้าน และแสดงเหตุผลที่ไม่ควรปล่อยชั่วคราวให้ศาลทราบ ประกอบกับถ้ามีคำคัดค้านของบุคคลเหล่านั้น ศาลจะต้องฟังนำมาประกอบการวินิจฉัยคำร้อง (มาตรา ๑๐๘ (๗)) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากปรากฏตามคำคัดค้านว่าการปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงานหรือการดำเนินคดีในศาล ก็อาจเป็นเหตุให้ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้ (มาตรา ๑๐๘/๑ (๕)) อย่างไรก็ตาม ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้ โดยไม่จำเป็นต้องเห็นพ้องด้วย และมีความเห็นในทางปฏิบัติว่า ถ้าศาลพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวแล้วเห็นว่ายังไม่สมควรอนุญาต ศาลก็สามารถสั่งยกคำร้องได้ทันทีโดยไม่ต้องถามก่อน^{๑๐} แต่ก็มีอีกความเห็นที่เห็นว่า เรื่องการปล่อยชั่วคราวเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย จะต้องตีความและปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ซึ่งข้อความในมาตรา ๑๐๘ นี้มิได้เปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจ แต่บังคับให้ศาลต้องถามพนักงานสอบสวนหรือโจทก์ เพราะมีฉะนั้นคงจะไม่บังคับให้ศาลต้องบันทึกเหตุอันควรที่ไม่อาจถามได้ไว้ ดังนั้น เมื่อมีคำร้องขอปล่อยชั่วคราวในคดีที่ความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปีในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวนหรือโจทก์เสมอ ไม่ว่าศาลจะใช้ดุลพินิจอนุญาตหรือไม่อนุญาตก็ตาม

๓.๒ การสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวที่ทุกชั้นศาลต้องถือปฏิบัติ

การสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น มีหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมและข้อบังคับของประธานศาลฎีกาดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวแยกออกเป็นหลักการที่สำคัญ ได้ดังนี้

๑) พิจารณาสั่งคำร้องอย่างรวดเร็ว (มาตรา ๑๐๗)

๒) การวินิจฉัยคำร้องต้องพิจารณาข้อต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๘

ประกอบ

๓) ต้องพิจารณาตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๘

๔) ต้องพิจารณาตามระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘

๕) หากอนุญาตปล่อยชั่วคราว จะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีไม่ได้ (มาตรา ๑๑๐ วรรคท้าย)

^{๑๐} คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ (พ.ศ. ๒๕๔๙) เล่ม ๑, (กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕๐.

๖) การไม่ให้ปล่อยชั่วคราวต้องอาศัยเหตุตามที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ มาตรา ๑๐๘/๑ และต้องแจ้งเหตุผลที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย และผู้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว

๑) พิจารณาสั่งคำร้องอย่างรวดเร็ว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๗ บัญญัติว่า “เมื่อได้รับคำร้องให้ปล่อยชั่วคราว ให้เจ้าพนักงานหรือศาลรีบสั่งอย่างรวดเร็ว...” กรณีอย่างไรจะถือว่าได้รับสั่งอย่างรวดเร็วนั้น ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ คงเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องพิจารณาจากพฤติการณ์ของแต่ละคดี ซึ่งตามปกติแล้วหากเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลชั้นต้นที่จะพิจารณาสั่ง ศาลชั้นต้นจะสั่งในเดียวกับวันที่ยื่นคำร้อง เว้นแต่มีเหตุจำเป็นก็จะมีคำสั่งอย่างช้าที่สุดในวันทำการรุ่งขึ้น สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาที่จะพิจารณาสั่ง หากศาลชั้นต้นเห็นว่าไม่สมควรอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาสั่งเอง แต่จะต้องรีบส่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไปยังศาลสูงเหล่านั้นโดยเร็ว ตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๗.๑

๒) การวินิจฉัยคำร้องต้องพิจารณาข้อต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๘ ประกอบ

มาตรา ๑๐๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง บัญญัติว่า “ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

- (๑) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- (๒) พยานหลักฐานที่นำมาสืบแล้วมีเพียงใด
- (๓) พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร
- (๔) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด
- (๕) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- (๖) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราว มีเพียงใดหรือไม่

(๗) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องชั่งตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์ แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้”

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริง รายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้นเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้

จากบทบัญญัติมาตรา ๑๐๘ วรรคหนึ่งดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะศาลจะสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ตาม ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ศาลต้องพิจารณาข้อเท็จจริงตาม (๑) ถึง (๗) เสมอ ซึ่งในการดำเนินการนี้ศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริง รายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้น เช่น รับฟังจากความเห็นของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ เป็นต้น เพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้ หากเป็นคดีอาญาที่มีโทษจำคุกอย่างสูงเกิน ๑๐ ปี ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ แล้วแต่กรณีว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ตามมาตรา ๑๐๙ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สำหรับการจัดทำรายงานหรือความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องนั้น ศาลอาจมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานศาลเป็นผู้จัดทำก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๓ วรรคสอง

นอกจากนี้ในการร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ศาลยังให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสนอข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกฟ้องร้อง รวมทั้งบุคลิกลักษณะนิสัย สภาพทางร่างกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพ การงาน ประวัติการกระทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของครอบครัว และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมตามแบบพิมพ์ท้ายระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้ ซึ่งในการนี้ศาลอาจมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานศาลช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแก่ผู้ร้องขอในการดำเนินการดังกล่าว

๓) ต้องพิจารณาตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๘

ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาดังกล่าวเป็นการวางหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่จะต้องพิจารณาว่าการปล่อยชั่วคราวสมควรจะต้องมีประกันหรือไม่ต้องมีประกัน การกำหนดวงเงินประกัน ประเภทของหลักทรัพย์ที่ใช้เป็นประกัน การใช้บุคคลเป็นประกันหรือหลักประกัน เพื่อให้ถือปฏิบัติ

๔) ต้องพิจารณาตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘

ระเบียบราชการตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว วางหลักเกณฑ์ในการเรียกประกันหรือหลักประกันให้สอดคล้องกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขอปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา ให้สามารถดำเนินการได้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นนอกจากโทรสารได้ด้วย เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา

๕) หากอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวจะเรียกหลักประกันเกินควรแก่กรณีไม่ได้

มาตรา ๑๑๐ วรรคท้าย บัญญัติ “การเรียกประกันหรือหลักประกันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองจะเรียกเกินควรแก่กรณีมิได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ปรากฏในกฎกระทรวงหรือข้อบังคับของประธานศาลฎีกา แล้วแต่กรณี” ซึ่งในกรณีนี้ประธานศาลฎีกาได้ออกข้อบังคับไว้แล้วตามที่กล่าวในข้อ ๓ และมีรายละเอียดหลักเกณฑ์ในการกำหนดวงเงินประกันไว้ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาฉบับดังกล่าวข้อ ๕ ถึงข้อ ๘

นอกจากนี้ ประธานศาลฎีกายังได้ออกคำแนะนำของประธานฎีกาเกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๔๗ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวของผู้พิพากษาให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้เกิดความโปร่งใสและเป็นเอกภาพและโปร่งใสในการบริหารงานศาล ซึ่งในกรณีนี้มิใช่เป็นการบังคับดุลพินิจของผู้พิพากษาให้กำหนดวงเงินประกันตามเกณฑ์มาตรฐานกลางที่กำหนดไว้ แต่เป็นแนวทางเบื้องต้นในการพิจารณากำหนดวงเงินประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย เพราะหากมีกรณีสภาพหรือฐานะพิเศษของผู้ต้องหาหรือจำเลย เหตุผลหรือพฤติการณ์อื่นที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาพิเศษเฉพาะคดี ผู้พิพากษาก็มีดุลพินิจที่จะเพิ่มหรือลดวงเงินประกันได้ตามสมควรแก่กรณี

๔. การกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๘ วรรคสาม ให้อำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไข รวม ๔ ประการ คือ

๑. เงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว
๒. เงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนี

๓. เงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันภัยอันตราย

๔. เงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราว

ต่อมามีระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๘ ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว ดังต่อไปนี้

“ข้อ ๘ ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวก็ได้ เช่น ให้นำรายงานตัวต่อเจ้าพนักงานหรือบุคคลตามที่ศาลเห็นสมควร วางข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่อยู่อาศัยหรือการเดินทางออกไปนอกสถานที่อยู่อาศัย วางข้อจำกัดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือการงานบางอย่าง หรือวางข้อจำกัดเกี่ยวกับการเข้าไปในสถานที่บางแห่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดอีก เป็นต้น และหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นก็ให้ศาลพิจารณาเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้”

ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา เมื่อศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้ว มักจะมีได้กำหนดเงื่อนไขตามที่กฎหมายและระเบียบให้อำนาจไว้ คงพบเห็นส่วนใหญ่เฉพาะในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นชาวต่างประเทศ ศาลจะสั่งห้ามเดินทางออกนอกราชอาณาจักร เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากศาล และแจ้งสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองทราบ นอกจากนี้อาจสั่งห้ามเข้าไปบางสถานที่หรือไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ตามคำสั่งของศาลอาญาในคดีหมายเลขแดงที่ ๒๓๔๓/๒๕๔๙ ศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวกรรมการการเลือกตั้งในระหว่างอุทธรณ์โดยมีเงื่อนไขห้ามจำเลยที่ ๒ ถึง ๔ ซึ่งเป็นกรรมการการเลือกตั้งสัมพันธ์สื่อมวลชน หรือดำเนินการใดๆ ที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายซึ่งจะนำไปสู่ความแตกแยกในบ้านเมือง เป็นต้น

มาตรการต่างๆ ที่กำหนดเป็นเงื่อนไขนี้ เป็นมาตรการในเชิงป้องกันมิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีหรือไปก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นในระหว่างการปล่อยชั่วคราว ซึ่งน่าจะดีกว่าการที่กำหนดวงเงินประกันให้สูง

เงื่อนไขในการให้ปล่อยชั่วคราวที่กำหนดไว้นั้น ภายหลังจากศาลเห็นว่า เงื่อนไขดังกล่าวกำหนดไว้ไม่เหมาะสม ศาลก็มีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยกำหนดเงื่อนไขใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑๕ วรรคหนึ่ง

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนด มาตรา ๑๐๘ วรรคสาม ไม่ได้บัญญัติถึงสภาพบังคับว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร แต่เงื่อนไขที่กำหนดดังกล่าวมีลักษณะเป็นเหตุทำนองเดียวกับเหตุที่จะสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวตามมาตรา ๑๐๘/๑ ดังนั้นตามระเบียบฯข้างต้น จึงให้ศาลพิจารณาเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ แต่ทั้งนี้ศาล

ต้องแสดงเหตุผลและแจ้งเหตุแห่งการเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย และผู้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวทราบ เป็นหนังสือโดยเร็วตามมาตรา ๑๐๘/๑ วรรคท้าย คำสั่งของศาลชั้นต้นที่เพิกถอนการปล่อยชั่วคราวของจำเลย เป็นคำสั่งระหว่างพิจารณาตามมาตรา ๑๙๖ ต้องห้ามมิให้อุทธรณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๐๗/๒๕๓๗ คำสั่งศาลอุทธรณ์ ที่ยื่นตามคำสั่งของศาลชั้นต้นให้เพิกถอนคำสั่งปล่อยชั่วคราวจำเลย แม้ไม่เป็นคำสั่งอันจะถึงที่สุดตามมาตรา ๑๑๙ ทวิ วรรคสาม แต่คำสั่งดังกล่าวเป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นเห็นว่า การปล่อยชั่วคราวจำเลยอาจเกิดภัยอันตรายแก่พยานและเกิดความเสียหายแก่กระบวนการพิจารณาของศาล ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลชั้นต้นที่จะพิจารณาสั่งโดยอาศัยหลักเกณฑ์ของมาตรา ๑๐๘ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณา เป็นไปโดยไม่เกิดความเสียหายแก่คดีในระหว่างพิจารณา จึงเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณาที่ไม่ทำให้คดีเสร็จสำนวน จึงต้องห้ามมิให้อุทธรณ์คำสั่งนั้น ในระหว่างพิจารณาตามมาตรา ๑๙๖ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยคำอุทธรณ์ของจำเลยมา จึงเป็นการไม่ถูกต้อง ไม่มีผลให้จำเลยมีสิทธิฎีกา

๖) การไม่ให้ปล่อยชั่วคราวต้องอาศัยเหตุตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๘/๑

เมื่อมีการยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๒ ให้ศาลถือเป็นหลักว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลย พึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว จึงเห็นได้ว่าตามปกติการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวจะเป็นหลัก ส่วนการไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้น ซึ่งการที่ศาลจะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้นั้นจะต้องมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๘/๑ อันได้แก่

(๑) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี

(๒) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน

(๓) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น

(๔) ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ

(๕) การปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงาน หรือการดำเนินคดีในศาล

๕. การอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

เมื่อศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวมีสิทธิดำเนินการได้ ๒ แนวทาง^{๑๑} แนวทางแรกไม่ว่าเป็นศาลชั้นใดเป็นผู้สั่ง ผู้ร้องก็มีสิทธิยื่นคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ได้ และอีกแนวทางหนึ่ง เป็นการอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวของศาลชั้นต้น หรือศาลชั้นอุทธรณ์ไปยังศาลที่มีระดับชั้นสูงกว่า ซึ่งหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์นั้นมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๑๙ ทวิ ดังความต่อไปนี้

“มาตรา ๑๑๙ ทวิ ในกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ร้องขอมีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ดังต่อไปนี้

(๑) คำสั่งของศาลชั้นต้นให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์

(๒) คำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา

ให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องอุทธรณ์คำสั่งรับส่งคำร้องดังกล่าว พร้อมด้วย สำนวนความ หรือสำเนาสำนวนความเท่าที่จำเป็นไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี เพื่อพิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว

คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวยืนตามศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิที่จะยื่นคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวใหม่”

จะเห็นได้ว่าในการอุทธรณ์คำสั่งของศาลที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หากเป็นคำสั่งของศาลชั้นต้นก็ให้อุทธรณ์ไปยังศาลชั้นอุทธรณ์ เมื่อศาลชั้นอุทธรณ์พิจารณาแล้วมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวอีก ซึ่งเป็นการยืนตามคำสั่งของศาลชั้นต้น คำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ดังกล่าวให้เป็นที่สุด ผู้ร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวไม่อาจจะฎีกาต่อไปได้ ผู้ร้องมีสิทธิเพียงยื่นคำร้องให้พิจารณาใหม่อีกครั้งสำหรับคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ให้เป็นที่สุดดังกล่าวข้างต้นนั้น ทั้งศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์จะต้องสั่งในเนื้อหาของคำร้อง หากศาลชั้นต้นมิได้สั่งในเนื้อหาของคำร้อง แม้ศาลชั้นอุทธรณ์จะมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวก็ถือไม่ได้ว่าเป็นคำสั่งยืนตามคำสั่งศาลชั้นต้น (ดูคำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ ๒๘๕/๒๕๓๐)

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับคดีนี้ก็คือ เป็นการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างอุทธรณ์ตาม มาตรา ๑๐๖ (๔) ศาลชั้นต้นมีอำนาจเพียงอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หากมีความเห็นว่าจะสมควรให้ปล่อยชั่วคราว ศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจที่จะสั่งเอง ต้องส่งคำร้องพร้อมสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์สั่ง

^{๑๑} ถ้าเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวมีสิทธิดำเนินการเพียงแนวทางเดียว คือ ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ ไม่อาจใช้สิทธิอุทธรณ์ได้เหมือนกรณีเป็นคำสั่งของศาล

สำหรับการอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวของศาลชั้นอุทธรณ์ก็ให้อุทธรณ์ไปยังศาลฎีกา หากศาลฎีกายังคงสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว กฎหมายมิได้ให้เขียนว่าคำสั่งของศาลฎีกาเป็นที่สุดท้ายที่สุด ก็เพราะศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุด หากสั่งประการใดก็ย่อมเป็นที่สุดท้ายอยู่แล้ว

การยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งตามมาตรา ๑๑๙ ทวิ นี้ไม่อยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา ๑๑๘ จึงมีสิทธิยื่นได้แม้เกิน ๑ เดือน นับแต่ศาลชั้นต้นมีคำสั่ง (คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ ๖๑๗/๒๕๒๘) แต่ถ้าหากเป็นกรณีอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวน จะยื่นภายหลังจากโจทก์ยื่นฟ้องแล้วไม่ได้ (คำสั่งคำร้องศาลอุทธรณ์ที่ ๑๔๔๕/๒๕๔๓)

เมื่อศาลชั้นต้นรับคำร้องอุทธรณ์คำสั่งแล้ว ต้องรีบส่งคำร้องดังกล่าว พร้อมสำนวนความหรือสำเนาสำนวนความเท่าที่จำเป็นไปยังศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณี การดำเนินการจัดส่งของศาลชั้นต้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ ข้อ ๗ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

อนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้เฉพาะกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเท่านั้น ที่ให้สิทธิผู้ร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งได้ มิได้บัญญัติถึงกรณีที่ศาลสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวว่าผู้ใดมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งหรือไม่ ดังนั้น เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ หากศาลสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว แม้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ (ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้อง) จะไม่เห็นด้วยกับคำสั่งดังกล่าว ก็ไม่มีสิทธิอุทธรณ์ (คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ ๕๑๙/๒๕๒๙)

ปัญหาในการปล่อยชั่วคราวและข้อเสนอนะ

หลังจากประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมเรื่องปล่อยชั่วคราวหลายครั้ง เพื่อให้ดำเนินการปล่อยชั่วคราวเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยมากยิ่งขึ้น แต่ถึงจะมีการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไรก็ไม่อาจครอบคลุมและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในทางปฏิบัติได้ทุกเรื่อง ในปัจจุบันก็ยังคงประสบปัญหาในการปล่อยชั่วคราวหลายประการ ซึ่งยกมาพอสังเขปได้ดังต่อไปนี้

๑) มาตรา ๑๐๗ บัญญัติว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว” ซึ่งมีความหมายว่า เมื่อได้รับคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างการดำเนินคดีอาญา ศาลพึงอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนได้รับการปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่จะต้องควบคุมหรือขังไว้ แต่ในทางปฏิบัติผู้พิพากษาบางท่านอาจจะยังเคยชินกับระบบการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบควบคุมอาชญากรรม โดยเน้นหนักในประสิทธิภาพของการควบคุมระวางและปราบปรามอาชญากรรม ตลอดจนถึงเรื่องภยันตราย (ซึ่งผู้พิพากษาไม่ควรมี) ที่ตนจะได้รับจากการอนุญาตให้

ปล่อยชั่วคราว จึงใช้ดุลพินิจไปในทางไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังนั้น สำนักงานศาลยุติธรรมควรจะอบรมและปลูกจิตสำนึกให้แก่ผู้พิพากษาโดยเฉพาะผู้ช่วยผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้พิพากษาที่เข้ารับราชการใหม่ ให้เข้าใจถึงหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยพึงได้รับ หลักเกณฑ์การปล่อยชั่วคราวตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาจะต้องใช้ดุลพินิจที่ปราศจากอคติ ๔ โดยเฉพาะภยาคติ (ลำเอียงเพราะความกลัว) ไม่ให้มีความหวั่นไหวหวาดกลัวต่อสิ่งใด แม้ค่านิยมในทางสังคมจะมีแนวความคิดโน้มเอียงไปในทางลบว่าอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเพราะสินจ้างรางวัลก็ตาม

๒) ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสิบปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น มาตรา ๑๐๙ บัญญัติให้ศาลจะต้องถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ซึ่งการสอบถามดังกล่าวก็เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวตามมาตรา ๑๐๘ (๗) อันอาจเป็นเหตุให้ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๑๐๘/๑ ในทางปฏิบัติบางครั้งพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่ได้ให้ความเห็นโดยชัดแจ้งว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ เช่น ให้ความเห็นว่า “แล้วแต่ศาลจะพิจารณาเห็นสมควร” หรือ “ขอให้อยู่ในดุลพินิจของศาล” เป็นต้น ซึ่งการให้ความเห็นเช่นนี้มิได้ก่อประโยชน์ในการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวแต่อย่างใด และในบางครั้งพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการประสงค์จะคัดค้านการปล่อยชั่วคราวโดยให้ความเห็นว่า ขอคัดค้านการปล่อยชั่วคราว แต่ไม่มีเหตุแห่งการคัดค้านประกอบว่าเป็นเช่นไร ความเห็นดังกล่าวก็ไม่เป็นประโยชน์ต่อศาลในการพิจารณาสั่งคำร้องเช่นเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่จะให้ศาลนำคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือโจทก์ มาประกอบการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสำนักงานอัยการสูงสุดควรมีระเบียบระบุชัดเจนว่า พฤติการณ์แห่งคดีเป็นอย่างไร จึงจะให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการคัดค้านการปล่อยชั่วคราว โดยอ้างว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน จะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น หรือการปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนหรือการดำเนินคดีในศาล หากไม่ปรากฏพฤติการณ์ดังกล่าว ก็ควรที่จะให้ใช้ดุลพินิจไปในทางไม่คัดค้าน เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสที่จะได้รับการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวมากยิ่งขึ้น และถ้ามีการคัดค้านการปล่อยชั่วคราว ระเบียบที่วางไว้ก็ควรกำหนดไว้ด้วยว่าให้ระบุถึงเหตุและรายละเอียดแห่งการคัดค้านไว้ให้ศาลทราบ

๓) ตามมาตรา ๑๑๐ วรรคสอง ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีลงมา จะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลมักอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน ทำให้เกิดความเลื่อมล้ำ และเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่สามารถหาหลักทรัพย์สินหรือหลักประกันมาเสนอต่อศาลเพื่อแลกกับอิสรภาพเนื่องจากมีฐานะทางการเงินไม่ดี อันทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเหล่านี้ ต้องหันไปพึ่งธุรกิจของนายประกันอาชีพที่แสวงหาประโยชน์บนความเดือดร้อน

ของผู้ต้องหาหรือจำเลย หนทางที่จะบรรเทาปัญหาในเรื่องนี้คงต้องปลูกจิตสำนึกให้ผู้พิพากษา ตระหนักในแนวคิดเรื่องการปล่อยชั่วคราว และเพื่อให้เกิดรูปธรรมในเบื้องต้น ผู้พิพากษาทุกท่านควร ที่จะยึดถือและปฏิบัติตามคำแนะนำของประธานศาลฎีกาโดยเคร่งครัด

๔) ในการพิจารณาส่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราว หากศาลอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว มาตรา ๑๑๐ วรรคสาม ห้ามมิให้เรียกประกันหรือหลักประกันจนเกินควรแก่กรณี ประธานศาลฎีกาได้ออก คำแนะนำประธานศาลฎีกาเพื่อวางเป็นแนวให้ผู้พิพากษากำหนดวงเงินประกันไปในทางเดียวกัน แต่ คำแนะนำดังกล่าวมิใช่กฎหมายที่ผู้พิพากษาทุกคนต้องถือปฏิบัติ และคำแนะนำเองยังเปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจแตกต่างจากคำแนะนำได้ถ้าหากเป็นกรณีสภาพหรือฐานะพิเศษของผู้ต้องหาหรือจำเลย เหตุผลหรือพฤติการณ์อื่นที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษเฉพาะคดี จึงทำให้ผู้พิพากษา กำหนดวงเงินประกันแตกต่างกัน ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนมีความเคลือบแคลงสงสัยในความไม่เท่าเทียมกันในการกำหนดวงเงินสำหรับความผิดในข้อหาต่างๆ ทั้งถ้อยคำที่กฎหมายบัญญัติว่า ห้ามมิให้ เรียกประกันหรือหลักประกันจนเกินควรแก่กรณี อย่างไรก็ตามการเกินควรแก่กรณีไม่มีมาตรวัดให้เห็นชัดเจน ต้องพิจารณาการใช้ดุลพินิจเป็นคดีๆ ไป ทำให้คดีประเภทเดียวกัน ก็อาจกำหนดวงเงินประกัน แตกต่างกันได้ เช่น ข้าราชการธรรมดาทุจริตต่อหน้าที่ ก็ย่อมจะกำหนดวงเงินประกันแตกต่างจากกรณีรัฐมนตรีทุจริตต่อหน้าที่ เพราะรัฐมนตรีมีโอกาสที่จะหลบหนีได้มากกว่าข้าราชการธรรมดา แต่ คดีบางประเภทที่มีความเสียหายเป็นตัวเงิน เช่น คดีฉ้อโกงทรัพย์ ซึ่งมีระวางโทษทางอาญาไม่สูง หาก ศาลกำหนดวงเงินประกันเกินกว่าจำนวนเงินที่ผู้เสียหายได้รับก็คงต้องถือว่าเป็นการเกินควรแก่กรณี ดังนั้น เพื่อเป็นการบรรเทาข้อสงสัยของประชาชน ศาลควรเผยแพร่และประชาสัมพันธ์บัญชีเกณฑ์ มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ประชาชนทราบโดยทั่วถึง และ รวบรวมคำสั่งในการปล่อยชั่วคราวของศาลสูงมาให้ผู้พิพากษาศึกษา เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานและวาง ขอบเขตการใช้ดุลพินิจให้ศาลล่างใช้ดุลพินิจไปในทำนองเดียวกัน

๕) การปล่อยชั่วคราวจำเลยนอกจากเป็นกรณีมีผู้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวตามมาตรา ๑๐๖ แล้ว ยังมีกรณีที่ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาส่งให้ศาลชั้นต้นปล่อยชั่วคราวจำเลยที่ถูกขังอยู่ ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา ตามมาตรา ๒๐๗ ดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นการช่วยคุ้มครองสิทธิของจำเลย อีกทางหนึ่ง ทั้งเป็นการช่วยบรรเทาจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำให้ลดลงและลดงบประมาณของประเทศที่จะต้องใช้จ่ายในเรือนจำ แต่ในทางปฏิบัติมีเพียงศาลชั้นอุทธรณ์เพียงไม่กี่ศาลเท่านั้นที่นำ บทบัญญัติมาตรานี้มาใช้ ดังนั้น ประธานศาลฎีกาควรจะวางหลักเกณฑ์การนำความในมาตรา ๒๐๗ มาใช้บังคับ และแนะนำให้ผู้พิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์ทุกศาลตลอดจนศาลฎีกายึดถือปฏิบัติ

๖) ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย มาตรา ๑๐๘ วรรคท้าย ให้อำนาจ ศาลที่จะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว หรือกำหนดเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อย ชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันภัยอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น จากการปล่อยชั่วคราวก็ได้ แต่ศาลไม่นำบทบัญญัติมาใช้อย่างแพร่หลายต่างๆ ที่การกำหนดเงื่อนไข เป็นมาตรการเสริมที่ควรนำมาใช้ควบคู่กับมาตรการปล่อยชั่วคราว เพื่อป้องกันคุ้มครองสังคมให้

ปลอดภัย ดังนั้น ศาลควรนำมาตรการในเรื่องการกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวมาใช้ให้มากขึ้น เช่น ห้ามผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้าหรือออกจากเขตที่กำหนด กำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมารายงานตัวต่อศาลหรือพนักงานคุมประพฤติ หรือห้ามกระทำการบางอย่าง เป็นต้น การที่ผู้พิพากษาจะกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวมาใช้ให้มากขึ้นได้นั้น ศาลจะต้องรวบรวมข้อเท็จจริงในกรณีต่างๆ ว่าสมควรจะกำหนดเงื่อนไขใดเหมือนเช่นกรณีเป็นชาวต่างประเทศเกรงว่าจะหลบหนี ก็กำหนดให้มีการแจ้งสำนักตรวจคนเข้าเมือง จากนั้นนำไปเผยแพร่ให้ผู้พิพากษาทราบเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติต่อไป

บรรณานุกรม

- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๘
- คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๖. หน้า ๒๗๑.
- คณิง ภาชัย และณรงค์ ใจหาญ. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๓๐. หน้า ๒๔๐.
- คู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๙. เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๔๙. หน้า ๖๕๐.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
- ประเทือง กิรติบุตร. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑. หน้า ๑๐๖ - ๑๐๗.
- ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๗.
- วิษญาณ์ เสือทองคำ. การประกันตัวบุคคลในชั้นศาล. สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารยุติธรรม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า ๑.
- สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๖. หน้า ๑๗๘.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นามสกุล	นายนิพนธ์ ใจสำราญ
วัน เดือน ปีเกิด	๙ พฤษภาคม ๒๔๙๖
สถานที่เกิด	๓๒๕๓/๑ ถ.มูขมนตรี ต.โนเมือง อ.เมือง จ.นครราชสีมา
ตำแหน่งปัจจุบัน	ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๗
สถานที่ทำงาน	ศาลอุทธรณ์ภาค ๗ ถนนรัชดาภิเษก แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๒) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Cert. in Environmental Laws , Kyushu University , JAPAN Cert. in Labour Law , The University of Nottingham , UK. Cert. in Mediation Workshop for Judges , University of Hawai i at Manoa , USA ประกาศนียบัตรชั้นสูงหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง (ป.ป.ร.) รุ่นที่ ๑๐ วุฒิปัตรหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ ๑๓ ประกาศนียบัตรหลักสูตรนักบริหารการยุติธรรมทางปกครองระดับสูง (บ.ย.ป.) รุ่นที่ ๑ ประกาศนียบัตรหลักสูตรผู้บริหารระดับสูง สถาบันวิทยาการตลาดทุน (ว.ต.ท.) รุ่นที่ ๑๔
ประวัติรับราชการ	หัวหน้าฝ่ายกฎหมาย กองนิติการ สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ผู้พิพากษาศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน , ศาลจังหวัดชัยภูมิ ผู้พิพากษาศาลแขวงพระนครเหนือ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดกระบี่ , ศาลจังหวัดเพชรบุรี ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมืองในศาลฎีกา ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ภาค ๕ และศาลอุทธรณ์ภาค ๔ ประธานแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์ภาค ๔

ประสบการณ์

รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค ๔
 ผู้พิพากษาศาลฎีกา
 อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญากรุงเทพใต้
 ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา
 ประธานอนุกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมประจำชั้นศาลชั้นอุทธรณ์
 อนุกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมประจำชั้นศาลชั้นฎีกา
 กรรมการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการในตำแหน่งผู้ช่วย
 ผู้พิพากษา
 อาจารย์สอนและกรรมการสอบความรู้ชั้นเนติบัณฑิต สำนักอบรมศึกษา
 กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
 วิทยากรในการศึกษาอบรมหลักสูตร “ผู้ช่วยผู้พิพากษา”
 วิทยากรพิเศษของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 อนุกรรมการพิจารณาเอกสารวิชาการส่วนบุคคลของผู้เข้ารับการอบรม
 หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)”
 ประธานคณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติราชการของศาลยุติธรรม
 และหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม และคัดเลือก
 ศาลยุติธรรมดีเด่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔